**С Т А Н О В И Щ Е**

**от доц. д-р Ирина Николова Мулешкова от ЮФ на УНСС**

**член на научното жури съгласно Заповед № РД-09-37 от 23.03.2016 г. на проф. д.ю.н. Цветана Каменова – директор на Института за държавата и правото при Българската академия на науките за провеждане на конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент" по Международно право и международни отношения в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6. Право в Института за държавата и правото при БАН**

**с единствен кандидат гл. ас. д-р Диана Петрова Ковачева, представила хабилитационен труд**

**на тема:**
**„ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА КОРУПЦИЯТА. МЕЖДУНАРОДНОПРАВНИ АСПЕКТИ"**

## I. Обща оценка на кандидата

През юни 2010 г. Диана Петрова Ковачева е получила образователна и научна степен „доктор" по научната специалност „Международно право и международни отношения" от Висшата атестационна комисия при Министерски съвет на Република България след защита на дисертация на тема: „Създаването на Международния наказателен съд и основни аспекти на неговата юрисдикция". От 1 декември 2013 е назначена след конкурс за главен асистент в Секция „Международноправни науки", Институт за държавата и правото, БАН. От 15 септември 2013 – до сега е преподавател в ЮФ на УНСС по: Право на Европейския съюз, Международно хуманитарно право, Международно публично право. От 28 януари 2016 г. е заместник-омбудсман на Република България.

Гл. ас. д-р Диана Ковачева е магистър по право, специалност „Правораздаване", от СУ „Св. Климент Охридски" от юни 1999 г., магистър по Европейско право от Университета Нанси 2, Франция от юли 2008 г., магистър по Международни отношения – Право на Европейския съюз, СУ „Св. Климент Охридски" и Университет Нанси 2, Франция.

След защитата на дисертацията кандидатът гл. ас. д-р Д. Ковачева е публикувала: „Международни и европейски стандарти за етика в съдебната система (колективна монография ), София, 2010 г. Глава IV, с. 181 – 202; „Нови аспекти на престъплението агресия след конвенцията за преглед на Римския статут през 2010". Сп. Съвременно право, кн. 4, София, 2011 г.; „Международен наказателен съд – модел на постоянното наказателно правосъдие". Международен арбитраж и международни съдебни институции, том 1, Съвременно правосъдие (колективна монография). Глава 6 (II – IX), София, 2012 г.; „Еволюция и перспективи на антикорупционната правна рамка на Европейския съюз". Научни трудове на Института за държавата и правото, т. 9,

септември 2014 г., София; „Стратегически подход и политики на ЕС за противодействие на корупцията", сп. Правна мисъл, кн. 1/2015 г.

В конкурса за заемане на академичната длъжност „доцент" гл. ас., д-р Диана Ковачева участва с монография на тема: „Противодействие на корупцията. Международноправни аспекти". Българска академия на науките. Институт за държавата и правото. София, 2016 г. Не се рецинзират други нейни публикации.

## II. Общо описание на представения монографичен труд

Предмет на изследването на представения хабилитационен труд са международноправните аспекти на противодействието на корупцията като явление, което все повече се разпространява и според автора: „В контекста на глобализацията, част от най-тежките корупционни престъпления, особено тези, които са свързани с политическа корупция, могат да имат транснационален характер и преодоляването им с усилията на една държава, се оказва невъзможно" (с.200). Актуалността на представения труд е неоспорима поради възникналата необходимост да се изработват и приемат международноправни актове и формират международни политики за борба с и предотвратяване на корупцията, тъй като мерките и механизмите, въвеждани чрез националното законодателство на една държава са явно недостатъчни. В българската международноправна доктрина проблемите на международноправното регулиране на противодействието на корупцията като реално явление не са били подложени на систематично и задълбочено изследване. Актуалността на научното изследване се състои и в това, че авторът се стреми да анализира съществуващите юридически и политически механизми за противодействие на корупцията през призмата на въздействието на корупцията върху погазването на правата на човека, т.е. чрез социалния ефект на корупцията.

Представеният хабилитационен труд е в обем на 267 страници и 355 цитирания под линия. Той е структуриран в три глави, като всяка глава има свои раздели, а всеки раздел се състои от отделни параграфи с изключение на Раздел III на Глава първа. Изложението започва с увод, в който е поставен проблемът – съществуването на корупцията в международен мащаб, последиците и причините за нейната поява, независимо, че според автора те трудно се идентифицират. В увода се привеждат примери за определение на корупцията (с.15 – 18). Цитирани са дефиниции – доктринални и легална, съдържащи се в международни договори, но свързани предимно с формулирането на съдържанието на активния и пасивния подкуп. Д-р Ковачева отбелязва, че трудностите, които съпътстват създаването на общоприета дефиниция на понятието „корупция", и все още липса на такава, може да се обясни с факта, че повечето държави в своето национално законодателство инкриминират не корупцията, а нейната най-често срещана форма – подкупа (с.17). В структурата на труда присъства и кратко заключение, в което се посочва, че противодействието на корупцията не се изчерпва само с наказание на съответните лица, но и чрез превантивни мерки, насочени към налагането на културата на почтеност, етични стандарти и оценка на законодателството (с.261).

Искам да отбележа, че в хабилитационния труд са използвани коректно правните понятия. Изложението е написано на разбираем юридически език. Излаганите тези и аргументацията в тяхна защита са пределно ясни без използване на т.н. „наукообразен" стил.

*Глава първа* „Международноправна рамка за противодействие на корупцията" има три раздела. Първият се състои от три параграфа и е посветена на проследяването

на развитието на антикорупционната дейност на ООН от средата на 70-те години на XX в. до приемането на Конвенцията на ООН срещу корупцията и на анализа на нейните разпоредби. Разгледани са дебатите в рамките на ООН от средата на 70-ге години на миналия век и са анализирани приетите в резултат на това политически актове: Програма за действие на ООН за противодействие на престъпността и наказателното правосъдие (приета с Резолюция 46/152 на ОС на ООН, декември 1991 г.); Резолюция 1995/14 от 1995 г. на Икономическия и социален съвет за приемане от държавите на стратегии и повишаване на техния капацитет да разследват, разкриват и наказват корупционните деяния; Кодекс за поведение на служителите в публичната администрация, приет с Резолюция 51/59 от 12 декември 1996 г. на ОС на ООН; Декларация срещу корупцията и подкупите в международните търговски сделки, приета с Резолюция 51/191 на 16 декември 1996 г. от ОС на ООН. Коментира се и подготовката към приемането на самостоятелна конвенция за противодействие на корупцията (с.31 – 40). Авторът е направила задълбочен анализ на разпоредбите на Конвенцията на ООН срещу корупцията от 2003 г. (с.40 – 55). Специално следва да се отбележи направената обща оценка на Конвенцията от 2003 г. като уникален акт, не само заради големия брой държави, които са се присъединили към нея, но и заради широкия обхват на нейните норми, които включват класическата триада за успешно противодействие на корупцията: превенцията, санкцията и обучение и, че този акт може да се разглежда като финал на многогодишни усилия на ООН в търсене на удачен подход за унифициране на международните стандарти в областта на противодействие на корупцията (с.41).

Вторият раздел на Глава първа е посветен на прегледа и системния анализ на регионалните инструменти за противодействие на корупцията, създадени в рамките на Съвета на Европа (с.55 – 84). В параграф 1 авторът задълбочено разглежда Резолюция (97) 24, приета от Комитета на министрите на Съвета на Европа на 6 ноември 1997 г. Резолюцията установява Двадесетте ръководни принципа за борба срещу корупцията. Съгласна съм с извода, направен от д-р Ковачева, че на ранен етап в изработването на международни антикорупционни документи, Принципите отчитат връзката между транснационалните престъпления (корупцията, организираната престъпност и изпирането на пари) и посочват необходимостта от приемането на национално законодателство за изземване и конфискация на облагите от корупционни престъпления (с.60). Авторът групира принципите по следния начин: принципи за противодействие на корупцията в администрацията, принципи за разследващите органи и принципи, свързани с ефективно международно сътрудничество.

В самостоятелен параграф 2 са анализирани подробно целите, обхвата и съдържанието на Наказателната конвенция относно корупцията на Съвета на Европа в сила от 1 юли 2002 г. Подробно са разгледани субектите на корупционните престъпления, в това число и юридическите лица, разликата между активния подкуп в публичния и частния сектор. Отделно се анализира наказателното преследване на юридическите лица и евентуалната им наказателна отговорност, тъй като повечето държави не приемат тази идея. Авторът твърди (с което съм напълно съгласна), че според юридическата традиция повечето държави приемат, че наказателната отговорност е винаги лична и е свързана с умисъл, т.е. предполага се наличието на воля (с.69 – 70). Д-р Ковачева отделно разглежда Допълнителния протокол към Наказателната конвенция относно корупцията (в сила от 1 февруари 2005 г.), приет за да се разшири обхвата на Конвенцията и да се регламентират корупционни деяния, които са били извън нейния обхват.

Отделно се анализира Гражданската конвенция относно корупцията на Съвета на Европа, в сила от 1 ноември 2003 г. в Параграф 4. Специално внимание е отделено

на разпоредбата на чл. 2 от нея, която дефинира понятието „корупция" (с.75 – 76). Накратко е обърнато внимание и на Модела на кодекс на поведение на служителите в публичната администрация, приет с препоръка на Комитета на министрите на Съвета на Европа на 11 май 2000 г.

В Раздел III на Глава първа се разглеждат международните актове на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (с.78 – 84): Препоръката за борба с подкупването в международните търговски сделки от 1994 г. и нейния ревизиран вариант от 1997 г., Конвенцията за борба с подкупването на длъжностни лица в международните търговски сделки от 1999 г. и Допълнителния протокол към нея. Следва да се обърне внимание, че в тази част изложението не е оформено в самостоятелни параграфи, но авторът се е постарала да изложи добросъвестно и да оцени процеса на изработването и приемането на международноправните актове на ДИСР (с.78 – 84).

*Глава втора* „Правната регламентация на противодействие на корупцията в ЕС" се състои от два раздела. Първият раздел е посветен на правните актове за противодействие на корупцията в ЕС, а вторият - на стратегическите подходи на ЕС за противодействие на корупцията, като двата раздела логически вярно са разделени на параграфи. Параграф 1 на Раздел I започва с извод на автора, че според правната си рамка ЕС не е типична организация с антикорупционен профил, но независимо от факта, че най-значимите цели и двигатели на интеграционните процеси в ЕС си остават установяването на вътрешен пазар и икономически и паричен съюз, те не изключват необходимостта от активно търсене на подходи за справяне с корупцията (с.85). Този въведен извод определя и логиката на автора д-р Ковачева в последващото изложение. Авторът изхождайки от тезата, че Конвенцията за защита на финансовите интереси на ЕС от 1995 г. не прави пряка връзка с конкретни корупционни престъпления, подробно анализира съдържанието и оценява въздействието на първия Протокол към Конвенцията, приет през 1996 г., върху по-нотатъшния път за търсене и изработване на регламентация на борбата с корупцията в рамките на ЕС (с.91 – 93). Добросъвестно се разглежда и Конвенцията за борба с корупцията, в която участват длъжностни лица на ЕС или длъжностни лица на държавите-членки от 1997 г. Парагряф 2 е посветен на противодействието но корупцията в публичната сфера. Аз съм съгласна с изводите, направени от автора. В Параграф 3 се разглежда създаването на правни инструменти, пряко свързани с противодействие на корупцията в ЕС и държавите-членки в частната сфера (с.98 – 102). Особено внимание се отделя на съдържанието и значението на приетото през 2003 г. Рамково решение 2003/568/ПВР. В Параграф 4 задълбочено са изследвани особеностите на правната основа за противодействие на корупцията в рамките на Третия стълб „Правосъдие и вътрешни работи", където отношенията между държавите-членки се решават с междуправителствени средства, както и промените настъпили с влизането в сила на Договора от Лисабон, който премахва през 2009 г. стълбовете, създадени с Договора от Маастрихт. Авторът д-р Ковачева правилно отбелязва, че тази обща промяна се отразява по различен начин върху регламентацията на материята, свързана с противодействието на измамите със средства от европейския бюджет и на материята за противодействие на престъпността, и в частност на корупцията (с.106). Следва да се отбележи Параграф 5, в който се дискутират перспективите в разследването на тежки престъпления (включително корупцията) на ниво ЕС, включително и евентуалното създаване на Европейска прокуратура. Д-р Диана Ковачева изразява в стегната научна форма своите виждания по тези въпроси (с.117 – 122).

В Раздел II са обсъдени подробно и с вещина стратегическите подходи на ЕС за противодействие на корупцията, както следва: първо, присъединяването на ЕС към

GRECO като намиране на пресечни точки в отношенията между Ес и Съвета на Европа (с.128 – 138); второ, присъединяването на ЕС към Конвенцията срещу корупцията на ООН (с.138 – 145); и трето, механизмите за оценка на напредъка за противодействие на корупцията от страна на държавети-членки на ЕС (с.145 – 158).

*Глава трета* е посветена на важен проблем, а именно корупцията като нарушение на задълженията на държавите, произтичащи от международното публично право. Тази глава включва два основни раздела: I. „Корупцията като нарушение на правата на човека" и II. „Корупцията като престъпление по международното право. Раздел I съдържа Параграф 1, в който обстойно се обсъжда връзката между корупцията и правата на човека. Цитирайки Преамбюла на Наказателната конвенция относно корупцията и Преамбюла на Гражданската конвенция относно корупцията на Съвета на Европа авторът прави обосновано заключение, че включените формулировки дават възможност да бъде направен изводът, че корупцията засяга по негативен начин правата на човека и създава благоприятна среда за тяхното нарушаване (с.160). Сполучливо авторът доказва своята теза, че има определени сходни черти в развитието на правната рамка на противодействието на корупцията и тази на защитата на правата на човека (с.160 – 161), както и съществени разлики (с.161 – 163). Споделям мнението на д-р Ковачева, че корупцията може да бъде определена като отрицание на спазването на правата на човека (с.163). Авторът подробно с аргументи доказва поддържаната теза, че съществува връзка между наличието на високи нива на корупция в държавата и ниското ниво на защита на правата на човека (с.164 – 204). Без подробно да анализирам написаното, бих искала да подчертая някои важни заключения, направени от д-р Ковачева. Първо, че самата бедност, и особено крайната бедност, представлява нарушение на правата на човека, на правото на достоинство и на поредица от икономически и социални права, които се оказват недостъпни за голяма част от гражданите на държавите, в които корупцията е повсеместна, и в този смисъл бедността е едновременно причина и последица от нарушаването на правата на човека (с.164). Като един от аргументите се привеждат редица изследвания за възприятие на корупцията и за измерване на политическата и административната корупция. Авторът доказва посредством задълбочен анализ на действащите международноправни договорни разпоредби тезата си, че защитата на правата на човека, и противодействието на корупцията са задължения на държавата (с.175 – 181). Отделно се поставя въпросът за отговорността на държавите по международното право, когато поради наличие на широка се корупция, те не изпълняват своите задължения за осигуряване упражняването на основните права на човека (с.181 – 186). Авторът успешно доказва и своето твърдение, че корупцията и нарушенията на правата на човека имат едни и същи жертви (с.186 – 190). Споделям становището, че както дребната, така и голямата (политическа) корупция накърняват сериозно всички категории права на човека. Считам, че изложените аргументи следва да бъдат възприети (с.190 – 194). Интерес представлява и виждането на д-р Ковачева относно промяната в подходите за противодействие на корупцията, която се отразява и върху защитата на правата на човека (с.194 – 200). Магат да се споделят доводите на автора, че на дадения етап наличието на връзка между корупцията и нарушенията на правата на човека дават основание да се говори за появата на ново право на човека – право на свобода от корупцията (с.201 – 204). В Параграф 2 се анализира подробно негативният ефект на корупцията както върху икономическите, социалните и културните права на човека, така и върху гражданските и политическите права (с.205 – 227).

Раздел II на Глава трета е посветен на корупцията като престъпление по международното право. В Параграф 1 (с.227 -242) авторът изследва корупцията в контекста на международното наказателно право. Следва да се отбележи, че тази

проблематика е сравнително нова и недостатъчно проучена, най-вече в българската международноправна доктрина. Д-р Ковачева прави доста успешен опит да определи същността на корупцията като престъпление, което в днешни дни е получило международноправна регламентация. Според нея корупцията е транснационално престъпление. Напълно съм съгласна с тезата, че глобализацията предоставя възможности едно национално престъпление, каквото е корупцията, в определени случаи, да се превърне в транснационално подобно на трафика и организираната престъпност, ако надхвърля границите на една държава (с.231). Авторът д-р Ковачева се присъединява към становището, че появата на международни конвенции влияе върху националната регламентация на корупционните престъпления на държавите-страни по тях чрез унифицирани стандарти на регионално и глобално ниво (с.231). Това е безспорно така. Посочени са и причините довели до прерастването на корупцията от национално в транснационално престъпление. Според автора транснационалният характер на корупционните престъпления произтича от правния режим, създаден от Конвенцията на ООН срещу корупцията, от Канвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност и от Конвенцията на ОИСР за борба с подкупването на чужди длъжностни лица в международни търговски сделки (с.233 – 235). Интерес представляват и разсъжденията относно това дали има основание за обособяване на нов самостоятелен дял в рамките на международното наказателно право – транснационално наказателно право (с.235 – 236). По тезите на автора относно същността на корупцията като престъпление по международното право ще изложа някои свои бележки в последващото изложение. Д-р Ковачева се е опитала да обоснове тезата, че в изключителни случаи корупцията може да бъде разглеждана като престъпление по международното право дори да няма транснационален характер по силата на правната регламентация, съдържаща се в Конвенцията на ООН срещу корупцията (с.239).

В Параграф 2 на Раздел II от Глава трета са анализирани различни предложения за претворяване на идеята за наказателно преследване на корупцията по ред, установен от международното право (с.242 – 260). Авторът анализира както възможността да се разпростре юрисдикцията на Международния наказателен съд (чрез допълнения в Римския статут) върху тежки корупционни престъпления, така и възможността, свързана със създаването на нова наднационална съдебна институция с компетенция само спрямо най-тежките форми на политическа корупция (с.242 – 255). Авторът се спира и на трета възможност включването на престъплението „голяма корупция” под юрисдикцията на регионални международни съдилища, например, Африканския съд за правата на човека (с.256). Напълно съм съгласна с анализа на възможните подходи за наказателно преследване на корупцията на международно ниво и изложените от автора аргументи.

## III. Оценка на научните, практическите и приносни резултати на хабилитационния труд

На първо място, като принос бих посочила изборът на темата, която става все по-актуална във връзка с глобализацията във всички сфери на обществения живот. Проведеното задълбочено хронологично изследване на противодействието на корупцията на наднационално ниво – световно и регионално не е само теоретичен принос в българската международноправна наука, но то има и практическо приложение не само при създаването на националната правна рамка на борбата с корупцията, като национално и транснационално престъпление, но и при формирането на позицията на

българската държава в международните отношения, свързана с регламентирането на международното юридическо и политическо противодействието на корупционните престъпления и практики.

Друго достоинство на хабилитационния труд се състои в това, че много ясно са очертани рамките на международноправното сътрудничество – приемане на универсални и регионални юридически рамки и възоснова на тях формулиране на адекватни стратегии за междудържавно сътрудничество, които имат пряко практическо приложение.

На трето място, за мене най-приносен характер има глава трета, тъй като авторът д-р Ковачева доказва убедително наличието на връзка между корупцията и правата на човека, между бедността и корупцията и произтичащия от това негативен ефект върху реалното гарантиране от страна на държавата и ефективното осъществяване на правата на човека от всеки индивид. Д-р Ковачева според мене успешно е защитила тезата си, че корупцията засяга упражняването на всички категории права – икономически, социални, културни, политически и граждански, а също така предизвиква нарушаването на основополагащите принципи на равенство и недискриминация.

На четвърто място, като приносен момент може да се посочи анализирането на корупцията като престъпление по международното право. В международноправната доктрина въпросът за корупцията от гледна точка на международното наказателно право е недостатъчно изследван, а за българската доктрина това е първата задълбочена научно-теоретична разработка. Авторът е изразила своето собствено становище, което може да се приеме безрезервно, с определени резерви или с несъгласие, но тезите, формулирани и доказвани от д-р Ковачева, са безспорно научно достижение, което трябва ясно да се подчертае.

## IV. Критични бележки и препоръки

Като единствена критична бележка, която по същество е предложение за научна дискусия, бих поставила на вниманието на д-р Диана Ковачева следното мое становище. В Параграф 1 „Корупцията като транснационално престъпление" на Раздел II от Глава трета корупцията се разглежда в светлината на международното наказателно право. В изложението авторът прави опит да разграничи транснационалните престъпления, конвенционните престъпления и престъпленията по международното право (с.227 – 234). Д-р Ковачева твърди, че международните престъпления са по-широко понятие, те включват както престъпления по международното право, така и конвенционните и транснационалните престъпления. Тезата на автора не е съвсем изчистена, тъй като авторът причислява към международните престъпления не само геноцидът, военните престъпления, но и пиратството, организираната престъпност, финансирането на тероризма и подкупването на чужди длъжностни лица (с.230). Самият автор определя пиратството, търговията с роби, трафика на жени, деца и наркотици, тероризъм и пране на пари като транснационални престъпления (с.228), защото транснационалния характер на едно престъпление се изразява в засягане на интересите на повече от една държава – когато подготовката, извършването или последиците от деянието са извършени или настъпват в две или повече държави (с.233 чрез цитиране на проф. Борис Велчев). В теорията на международното публично право е възприето делението на международните правонарушения на международни престъпления и международни деликти. Международните престъпления са тези международни правонарушения, които засягат коренните интереси, дори съществуването на всички държави, на цялото човечество. Те са обявени за такива от универсални международни договори, т.е. по терминологията на д-р Ковачева те са

*„конвенционни”* . Общопризнати международни престъпления са агресията, геноцидът, апартейд, престъпленията против човечеството, военните престъпления които са прогласени изрична за престъпления от международен договор (вж. Статута на военния трибунал за съдене на военнопрестъпниците от Европейската част на Остта от 1945 г., Статута на Токийския трибунал от 1946 г., Конвенцията за предотвратяване на престъплението геноцид и за налагане на наказание за него от 1948 г., Международната конвенция за предотвратяване на престъплението апартейд и за налагане на наказание за него от 1973 г., Римският статут от 1998 г.). Международноправна отговорност за тях носят на първо място, държавата, извършила престъплението, и на второ място, физическата лице или лица, които по силата на политико-правна връзка с държавата са формирали нейната престъпна воля или в резултат на съобразяване с престъпната политика на държавата са извършили конкретни престъплени деяния от името и за сметка на държавата. Робството, търговията с роби, морското пиратство също се обявяват за противоправни деяния, които се забраняват и тяхното углавно наказание се прогласява от международни договори (вж. Конвенцията за робството от 1925 г. и Допълнителен протокол към нея от 1953 г., Допълнителна конвенция за премахване на робството, търговията с роби и институти и практики подобни на робството от 1956 г., Женевската конвенция за откритото море 1958 г., Конвенцията на ООН по морско право от 1982 г.), т.е. и тези престъпления попадат в категорията „конвенционни”. В теорията ги определят или като престъпления с международен елемент, или като престъпления с международен характер (вж. проф., д.ю.н. Орлин Борисов, проф., д-р Иван Владимиров, проф., д.ю.н Ю. А. Решетов). Те още се определят като международни криминални престъпления, т.е. противоправни деяния на физическо лице или група лица, които засягат интересите на две или повече държави, като отговорността се носи от извършилите престъпления физически лица в съответствие с нормите на международното право и националното законодателство. От цялото изложение на д-р Ковачева аз оставам с впечатление, че тя приема тезата, в крайна сметка, че корупцията, борбата с която се урежда от анализираните от нея международноправни актове, е транснационално престъпление. Това престъпление е с международен характер/елемент, което има международноправна регламентация, но не е международно престъпление. Самата автор посочва, че „голямата” корупцията може да бъде национално престъпление без то да е транснационално, но да оказва косвен ефект спрямо международната общност (с.238 – 239), тъй като води до драстични нарушения на правата на човека и невъзможност конкретната държава да се се справи с него. Тя предлага да се въведе международен механизъм да бъде това престъпление наказано. Това означава, че следва да бъде признат международен елемент на такова деяние, без пряко то да може да бъде квалифицирано като транснационално престъпно корупционно деяние. По мое мнение и в този случай следва престъплението да се разглежда на първо място като престъпление с международен елемент/характер.

Имам и една препоръка. В Глава първа авторът прави критичен преглед на международноправните актове за противодействие на корупцията, приети в рамките на ООН, Съвета на Европа и Организацията за икономическо сътрудничество и развитие. Струва ми се, че хабилитационният труд само би спечелил, ако д-р Ковачева би маркирала как съответните приети международни актове са оказали въздействие върху българското законодателство и правителствените стратегии и други мерки за противодействие на корупцията. Действително на две места под линия има обяснително позоваване на разборедби от българското законодателство във връзка с Наказателната конвенция относно корупцията на Съвета на Европа. Това са: на с. 70 – подлиния 81 относно отговорността на юридическите лица и на с. 74 – подлиния 88 относно подкуп на съдебен заседател и на арбитър. Пак повтарям това е само

препоръка и то за бъдещата научно-изследователска дейност на автора на хабилитационния труд.

**V. Заключение**

Темата на хабилитационния труд е много актуална и обществено значима. Авторът д-р Диана Ковачева с дълбоко пазнаване на доктрината, международните актове и подготвителните и съпътстващите ги материали е доказала и защитила своите тези със солидни научни аргументи.

Независимо от отправените бележка и препоръка в заключение, давам много положителна оценка на хабилитационния труд на тема: „Противодействие на корупцията. Международноправни аспекти" и убедено препоръчвам на научното жури да присъди заемането от кандидата гл. ас., д-р Диана Петрова Ковачева на академичната длъжност „доцент" по професионално направление 3.6. Право от област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки по Международно право и международни отношения, за нуждите на секция „Международноправни науки", Институт за държавата и правото, БАН.

София,
9 май 2016 г.

доц., д-р Ирина Мулешкова